

Організація та контроль самостійної роботи студентів

Кайдалова Л.Г.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

Анотації:

Розглядаються теоретико-методичні аспекти самостійної роботи студентів, організація та контроль, навчально-методичне забезпечення, форми та види самостійної роботи. Ефективність самостійної роботи забезпечується якісною навчальною літературою. Основними формами контролю є: поточний, підсумковий та модульний, іспити, курсові роботи, дипломні роботи, ліцензійні інтегровані іспити, державна атестація. Контроль може проводитися у вигляді: експрес-опитування, співбесіди. Контроль є джерелом інформації для викладача про хід самостійного оволодіння студентом навчального матеріалом.

Кайдалова Л.Г. Организация и контроль самостоятельной работы студентов. Рассматриваются теоретико-методические аспекты самостоятельной работы студентов, организация и контроль, учебно-методическое обеспечение, формы и виды самостоятельной работы. Эффективность самостоятельной работы обеспечивается качественной учебной литературой. Основными формами контроля является: текущий, итоговый и модульный, экзамены, курсовые работы, дипломные работы, лицензионные интегрированные экзамены, государственная аттестация. Контроль может проводиться в виде: экспресс-опроса, собеседования. Контроль является источником информации для преподавателя о ходе самостоятельного овладения студентом учебного материалом.

Kaydalova L.G. Organization and control of independent work of students. The theoretical methodical aspects of independent work of students, organization and control, educational methodical providing, forms and types of independent work are examined. Efficiency of independent work is provided high-quality educational literature. The basic forms of control is: current, result and module, examinations, term papers, diploma works, licensed computer-integrated examinations, state attestation. Control can be conducted in a kind: expressquestioning, interview. Control is an information generator for a teacher about motion of independent capture the student of educational by material.

Ключові слова:

самостійний, робота, студент, форми, методи, контроль.

самостоятельный, работа, студент, формы, методы, контроль.

independent, work, student, forms, methods, control.

Вступ.

Самостійна робота студентів (СРС) є однією із організаційних форм навчання у вищому навчальному закладі.

Проблеми організації, планування, нормування, навчально-методичного забезпечення та контролю висвітлені у наукових працях С. Гончаренка, В. Євдокимова, В. Козакова, П. Підкасистого, І. Прокопенка, Л.Сігасвої та інших [1-6].

У публікаціях В. Казакова, самостійна робота студентів – це специфічний вид діяльності учіння, головною метою якого є формування самостійності суб'єкта навчання, а формування його вмінь, знань та навичок здійснюється опосередковано через зміст та методи усіх видів навчальних занять [2].

Відомий учений П. Підкасистий вважає, що самостійну роботу необхідно розглядати як тип діяльності та як форму організації навчального заняття, що представляє собою індивідуальний практикум. Автор пропонує самостійну роботу розглядати в узагальненому (глобальному) виді, як систему, що містить такі основні компоненти: змістову сторону(знання, виражені в поняттях або образах сприйняття і подань; оперативну сторону (різноманітні дії, оперування вміннями, прийомами як у зовнішньому, так і у внутрішньому плані дій; результативну сторону(нові знання, способи рішень; новий соціальний досвід, ідеї, погляди, здатності і якості особистості [3].

У психолого-педагогічному словнику (укладач Є Рапацевич) «самостійна робота» визначається як метод навчання і самоосвіти. Самостійна робота, на думку автора, потребує інтенсивного мислення, розв'язання пізнавальних задач, обробку інформації, ведення записів тощо. СРС є важливим фактором теоретичної та практичної підготовки до майбутньої діяльності, формування необхідних знань, умінь, навичок та якостей [5].

Самостійність як одну із важливих властивостей

особистості розглядає відомий учений С. Гончаренко, яка характеризується двома факторами: по перше сукупністю засобів – знань, умінь і навичок, якими володіє особистість; по-друге, ставлення особистості до процесу діяльності, її результатів і умов здійснення, а також зв'язками з іншими людьми, які складаються в процесі діяльності [1].

Разом з тим, залишається низка питань, які потребують подальшого більш глибокого дослідження.

Робота виконана за планом НДР Національного фармацевтичного університету.

Мета, завдання роботи, матеріал і методи.

Метою статті є аналіз проблеми організації та контролю самостійної роботи студентів у психолого-педагогічній літературі та висвітлення результатів дослідження організації самостійної роботи студентів та чинників, які впливають на якісну та ефективну самостійну роботу.

У роботі виконано аналіз літературних джерел, анкетування та спостереження за самостійною роботою студентів.

Результати досліджень.

Основні форми та види СРС, їх особливості наведено в таблиці:

Головними завданнями самостійної роботи є:

- закріплення, поглиблення та систематизація знань;
- самостійне опанування навчальним матеріалом;
- пошук, обробка та представлення інформації;
- формування потреби до постійного самонавчання, розвитку та самовдосконалення;
- формування умінь та навичок самостійної пізнавальної діяльності.

Зміст самостійної роботи визначається освітньо-професійною програмою, навчальними програмами та навчально-методичною літературою, рекомендаціями викладача. Обсяг самостійної роботи відповідно до навчального плану з кожної спеціальності становить від 30 до 60 % від загальної кількості навчальних

Форми та види самостійної роботи студентів

Форма СРС	Види та особливості СРС
СРС під час лекції	Активне слухання, складання конспекту
Практичні заняття	Виконання вправ, виконання завдань, розв'язання задач
Лабораторна робота	Експериментально-дослідницька робота, проведення експерименту та оброблення одержаних результатів
Семінарське заняття	Виступи з доповідями, участь в обговоренні питань
Позааудиторна СРС	Вирішення завдань, виконання вправ, розв'язування задач Підготовка рефератів, доповідей, виступів. Робота з навчальною літературою. Робота в мережі Інтернет

годин з дисципліни.

Керівна роль у плануванні, організації, керівництві, контролі та оцінюванні СРС належить викладачеві.

З метою вивчення рівня організації самостійної роботи студентів та забезпечення належних умов щодо її навчально-методичного забезпечення та контролю, було проведено опитування студентів 1 та 4 курсів фармацевтичного факультету (206 студентів) Національного фармацевтичного університету. Це дозволило проаналізувати організацію СРС перших і старших курсів. Респонденти дали такі відповіді: у 18% студентів 4 курсу не виникає проблем під час самостійного вивчення матеріалу. У 20,0% опитуваних студентів вони виникають досить часто а у 62,0% – інколи. Це свідчить про невміння самостійно опрацювати літературні джерела й одержувати необхідну інформацію, що для студентів 4 курсу є негативною тенденцією.

При цьому респонденти відзначають що самостійно позааудиторно вони працюють лише час від часу, особливо перед практичними заняттями або у раз, коли є потреба, або ближче до сесії. Студенти, котрі навчаються самостійно щоденно склали 9,0%. Таким чином, студенти працюють переважно для того щоб бути готовими до занять чи під час підготовки до сесії.

Причинами, що заважають студентам навчатися самостійно є: недостатня кількість часу, недостатня забезпеченість навчально-методичною літературою, що свідчить про небажання студентів самостійно займатись пошуком літератури і використовувати сучасні інформаційні технології небажання самостійно навчатись і невміння самостійно організувати свій час, що в свою чергу може виступати реальним джерелом нестачі часу, про який говорять студенти і який, на їхню думку виступає основним фактором обмеження самостійної роботи. Так вважають 72,0% опитуваних.

Найбільш ефективною і найбільш прийнятною формою самостійної роботи студенти вважають насамперед роботу з навчальною літературою (більше половини), на другому місці – робота з конспектом (половина опитаних), на третьому місці – підготовка і виконання тестових завдань і розв'язування задач, а також підготовка рефератів, доповідей (34,0% опитуваних), і зовсім незначні позиції займають такі форми, як заповнення та створення таблиць (12,0%) і робота в мережі Інтернет (1,0% опитуваних). Така форма са-

мостійної роботи, як переклад іноземної літератури і робота з нею не була вибрана студентами взагалі. Таким чином, студенти більшою мірою орієнтуються на такі традиційні форми самостійної роботи, як робота з літературою, що є в бібліотеці та з конспектом лекцій, тобто вже на опрацьований матеріал, який складає мінімум необхідних знань. Це також свідчить про небажання займатися самостійним пошуком нової літератури і використовувати інноваційні форми самостійної роботи.

Найбільш ефективними формами контролю самостійної роботи опитувані студенти назвали: тестування (78,0%); співбесіду (46,0%); опитування (35,3%), колоквиуми (30,5%); контрольні роботи (18,0%); перевірка конспектів (16,5%). Також студенти більш орієнтовані на тестові форми контролю і на безпосереднє спілкування.

Більше половини респондентів (62,0%) вважають, що на кафедрах повинні бути стенди з інформацією про організацію самостійної роботи; 21,0% респондентів вважають, що такі стенди потрібні не з усіх дисциплін, а лише з тих, що складають екзамену, що вкотре підтверджує той факт, що студенти займаються самостійною поза аудиторною роботою в сесійний період, а не протягом семестру. 16,5% опитуваних вважають, що такі стенди не потрібні взагалі. Можна припустити, що цю групу респондентів представляють студенти, які практично не займаються самостійною роботою. На думку тих студентів, що користуються інформацією, вона повинна містити перелік навчально-методичної літератури: підручники, посібники, методичні рекомендації тощо; посилення, де можна знайти навчально-методичні видання, тематичні плани лекцій та занять, перелік питань та завдань для самостійної роботи та питання для контролю СРС, рекомендації щодо підготовки до заліку чи іспиту.

Опитані студенти відзначають, що самостійна робота як форма навчального процесу сприяє насамперед формуванню знань та вмінь, самостійності, систематизації, плануванню і контролю своєї діяльності, незначною мірою, на їхню думку сприяє реалізації принципу індивідуальності в процесі навчання, формуванню і реалізації принципу індивідуальності в процесі навчання, формуванню і реалізації творчих здібностей. Таким чином, на думку респондентів, самостійна поза аудиторна робота сприяє передусім

розвитку професійних якостей, а не особистісних, і зовсім не пов'язана з творчістю, що й може визначати їх небажання навчатися самостійно.

Лише у 2,0 % опитуваних респондентів не виникає проблем під час самостійної роботи з літературою. У 18,0 % опитуваних завжди виникають проблеми під час самостійної роботи з навчальною літературою, а у 80,0% такі проблеми виникають періодично. Такі показники можуть бути свідченням адаптаційних процесів: початок навчання у вищому навчальному закладі – це передусім етап входження в нову діяльність, який характеризується високою емоційною напруженістю.

Порівняльний аналіз показав, що студенти першого курсу більше орієнтовані на самостійне вивчення навчальних матеріалів і витрачають на це більше часу, ніж студенти четвертого курсу. Так, 43,0 % респондентів зауважили, що вони навчаються самостійно, а 52,0 % самостійно займаються щотижня. Решта респондентів самостійно навчаються, як правило, у період сесії. Така розбіжність між студентами першого і четвертого курсів може пояснюватись тим, що першокурсники старанні й у них ще спрацьовують шкільні стереотипи про необхідність підготовки до кожного заняття, для них, як правило, одержані оцінки мають важливе значення, і на цьому етапі ще зберігається рівень контролю деяких студентів батьками. Студентів четвертого курсу батьки практично не контролюють.

Серед основних причин, які заважають першокурсникам самостійно працювати позааудиторно, були названі недостатня кількість часу та лінощі, а також відволікання (для тих студентів, що проживають у гуртожитку). Найбільш ефективними і прийнятними були визначені такі форми у студентів першого курсу: робота з конспектом лекцій (95,0 %); робота з навчальною літературою (81,0 %); підготовка рефератів і доповідей (52,0 %); виконання завдань і розв'язання завдань (половина респондентів). Серед менш прийнятних форм були визначені такі, як підготовка і виконання тестових завдань, заповнення і створення таблиць (16,0 %); переклад іноземної літератури і робота з нею (7,0 %).

Отже, студенти першого курсу, так само, як і четвертого, більш орієнтуються на конспекти лекцій і наявну літературу, тобто на більш спрощені і менш ефективні форми самостійної поза аудиторної роботи.

З-поміж найбільш прийнятих форм контролю самостійної роботи респонденти назвали тестування (93,0 %), опитування (64,0 %), співбесіди (58,0 %), перевірка конспектів (33,3 %), колоквиуми і контрольні роботи (21,4 %). Отже відмінностей між формами контролю, яким віддають перевагу студенти першого і четвертого курсів, не спостерігається.

Серед опитуваних студентів 63,0 % вважають, що на кафедрах обов'язково повинні бути стенди, які містять інформацію щодо організації самостійної роботи. Вимоги до інформації і в студентів першого, і в студентів четвертого курсів однакові.

Одним із важливих принципів педагогіки, що реалізується під час самостійної роботи студентів є принцип індивідуалізації. Це – принцип педагогіки, який

ґрунтується на індивідуальному підході у навчанні, враховує рівень підготовленості, особистісні здібності і якості. Цей принцип передбачає індивідуальне виконання завдань, проведення консультації, активізацію розумової діяльності кожного студента.

У визначенні можливостей, які надає самостійна робота як форма навчального процесу, є відмінності між студентами першого і четвертого курсу. Так, студенти першого курсу вважають, що по-перше, самостійна робота дозволяє систематизувати, планувати і здійснювати контроль своєї діяльності, по-друге, формує і реалізує творчі здібності, а потім формує самостійність, і найменшою мірою формує знання, вміння та навички і реалізує принцип індивідуальності в навчанні. Отже, студенти першого курсу вважають, що самостійна позааудиторна робота насамперед сприяє розвитку творчих, особистісних рис, а потім професійних.

У своїх пропозиціях щодо організації самостійної роботи студенти наголошують на необхідності більш координованої і якісної допомоги викладачів у її реалізації. Це пояснюється тим, що навчання у вищому навчальному закладі є для них новим видом діяльності і, як уже зазначалось, важливу роль відіграють адаптаційні процеси, і звичайно викладачі повинні сприяти полегшенню адаптації першокурсників.

Лекція є однією із форм навчання у вищому навчальному закладі, яка не тільки формує знання, а й сприяє всебічному розвитку особистості, її самоосвіті та самовдосконаленню.

Питання лекційного викладання висвітлені у багатьох публікаціях відомих вчених вітчизняної та зарубіжної педагогіки. Лекція у вищому навчальному закладі є основною формою навчальної роботи, на яку відводиться до 60% навчального часу. Разом з цим лекція має ряд недоліків, до яких відносяться монологічність, слабкість оперативного контролю викладача за ступенем засвоєння навчального матеріалу, труднощі впровадження індивідуального підходу тощо.

Сьогодні лекція – це не тільки засіб повідомлення наукової інформації, а й процес посилення мотивації навчання, активізації розумової діяльності, спонукання до постійного оновлення і вдосконалення набутого досвіду. Лекція – ефективна форма систематичного, емоційного, безпосереднього контакту свідомості, почуттів, волі, інтуїції особистості педагога із внутрішнім світом магістрантів. Нестандартно мислячий, знаючий, компетентний, цікавий для молоді викладач надає не просто інформацію, а спонукає до проникнення у сутність навчального матеріалу за рахунок захопленості, глибини обізнаності у науковій галузі.

Студент самостійно опрацьовує навчальну літературу, конспекти лекцій, матеріали до практичних, лабораторних та семінарських занять; вміє опрацьовувати матеріали з мережі Інтернет, виконувати реферати, готуватись до виступів та повідомлень. СРС за допомогою самостійного перегляду відео- та теле-лекцій, слайд-лекцій в залах для СРС, бібліотеці електронної літератури, робота в мережі Інтернет тощо, сприяє активізації самостійної пізнавальної діяльності студентів.

Самостійна робота студентів забезпечується комплексом навчально-методичної літератури – підручниками, посібниками, практикумами, методичними рекомендаціями; навчальними програмами з кожної дисципліни, текстами лекцій, матеріалами та завданнями для самостійної роботи студентів, темами рефератів та науково-дослідних завдань, завданнями для практики, тестами для контролю рівня навчальних досягнень студентів. Забезпеченість студентів навчально-методичною літературою є важливою складовою і необхідною умовою ефективною та якісною підготовки фахівців в нинішніх соціально-економічних умовах. Для успішної організації навчального процесу студенти повинні бути забезпечені навчально-методичними виданнями для аудиторної та самостійної поза аудиторної роботи. Навчально-методичні видання регламентують зміст навчання і спрямовані на формування компетентностей і якостей, які необхідні у професійній діяльності майбутніх фахівців.

Контроль рівня навчальних досягнень допомагає студентам критично оцінювати свої успіхи в навчанні та помилки, правильно організувати подальшу роботу, забезпечити її системність та регулярність. Зовнішній контроль за самостійною роботою з боку викладача поєднується із самоконтролем навчальної діяльності. У цьому разі викладач зосереджує увагу на наданні допомоги, тим кому, це особливо необхідно і на тому, що вимагає дійсно кваліфікованого втручання педагога.

Контроль СРС стимулює мотиваційну основу діяльності, сприяє підвищенню рівня знань і навчальних умінь та навичок студентів забезпеченню їх навчальною інформацією різних типів та дидактичними матеріалами, наданню оперативної консультативної допомоги.

Серед методів контролю СРС перевагу надано експрес-опитуванню, співбесіді, тестовому контролю, контролю практичних умінь і навичок, контролю рівня сформованості компетентностей, модульному контролю.

Висновки.

Аналіз праць, присвячених проблемі самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах свідчить, що СРС є актуальною, багатоаспектною та не-

достатньо дослідженою.

Ефективність самостійної роботи забезпечується якісною навчальною літературою, зокрема, підручниками, посібниками та методичними рекомендаціями.

Контроль компетентностей, знань, умінь та навичок студентів є формою зворотного зв'язку, джерелом інформації для викладача про хід самостійного оволодіння студентом навчального матеріалом та міцність його засвоєння. Основними формами контролю СРС є: поточний, підсумковий та модульний, іспити, курсові роботи, дипломні роботи, ліцензійні інтегровані іспити, державна атестація. Контроль здійснюється протягом усього терміну вивчення навчальної дисципліни: під час практичних, лабораторних, семінарських занять і має на меті перевірку рівнем володіння знань, умінь, навичок, якостей студентів.

Контроль може проводитися у вигляді: експрес-опитування, співбесіди, програмованого контролю у безмашинному та комп'ютерному варіанті, контролю під час лекції, контрольних робіт, колоквиумів, тестових завдань, контролю практичних умінь та навичок та ін.

Подальші дослідження передбачають вибір та обґрунтування інноваційних педагогічних технологій, покращення організації та контролю самостійної роботи студентів, упровадження інтерактивних форм і методів навчання у професійну підготовку майбутніх фахівців з метою формування їх компетентностей та професійно важливих якостей.

Література

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. / С. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – С. 297.
2. Козаков В.А. Самостійна робота студентів як дидактична проблема: наукове видання. / В.А. Козаков. - К.: НМК ВО, 1990. – 62 с.
3. Пидкасистый П.И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении: Теоретико-экспериментальное исследование. / П.И. Пидкасистый. – М.: Педагогика, 1980. – 240 с.
4. Прокопенко І.Ф. Педагогічна технологія. / І.Ф. Прокопенко, В.І. Євдокимов. – Х.: Основа, 1995. – 105 с.
5. Психолого-педагогический словарь / Сост. Рапацевич Е.С. – Минск: «Сов рем. слово», 2006. – С.685.
6. Сігаєва Л.Є., Гордієнко М.Г. Вміння й навички самостійної роботи у професійному становленні дорослої людини: навч.-метод. посіб. / Л.Є. Сігаєва, М.Г. Гордієнко. – К.: Вид-во «ЕКМО», 2007. – С.114-127.

Надійшла до редакції 22.12.2009р.
Кайдалова Лідія Григорівна
sport2005@bk.ru